

JEBRON INFO

MAANDELIJKS DIGITAAL INFOBLAD

Juli-augustus 2023

JEBRON

2022-2023

Inhoud

- 02 AGENDA JULI – AUGUSTUS 2023
- 03 Enkele inspirerende gedachten van Jan Rolies
- 04 Europees vluchtelingen akkoord.
- 06 Cultuurfilosoof Herman De Dijn: ‘Er is niets christelijks aan “onze christelijke waarden”’
- 09 In de Leuvense gevangenis volgen elk jaar gedetineerden en reguliere studenten samen les.
Ze denken er na en praten er over het gevangeniswezen.
- 13 ‘Nu kan ik zeggen: God is voor mij liefde’
- 15 Dichter Charles Ducal: ‘Het kapitalisme is een moordende machine’
- 21 Boekrecensie - Rik Pinxten (em. Hoogleraar Ugent)
Caroline Pauwels: Ronduit. Overpeinzingen van een possibilist.
- 23 INTERVIEW BRAM VERVLIET
‘Dat onze manier van leven ons mentaal parten speelt? Daar is geen bewijs voor’

AGENDA JULI – AUGUSTUS 2023

INHOUDELIJK THEMA VAN HET VOORBIJGE WERKJAAR 2022-2023

“VRIJHEID IS MEER DAN IK IK IK.....”

ZONDAG 25 JUNI om 10.30 uur in de werfkapel : SLOTVIERING van het jebron-werkjaar

Deze viering wordt voorbereid door het Dagelijks Bestuur.

We hebben het hele jaar gewerkt rond de begrippen ‘Vrijheid, gelijkheid en broederschap’. Tijdens de slotviering willen we binnen onze gemeenschap de namen gedenken van allen die in de loop van het voorbije werkjaar een bijzonder gebeuren – zowel vreugdevol als pijnlijk - mochten ervaren en meemaken.

Nadien is er de mogelijkheid om samen iets te eten in Limoncello Aalst.

Italiaans restaurant , Burgemeestersplein 8 , 9300 Aalst

Hiervoor vragen we om zeker voor 23 juni in te schrijven..

(mail naar jebron@jebron.be : X personen voor maaltijd Limoncello)

We plannen voor de maanden juli en augustus VIER VAKANTIEVIERINGEN en wel op volgende zondagen (om 10.30 uur in De Werfkapel

9 juli: voorbereid door Ignace Coppens

23 juli: voorbereid door Luc Van Lierde

6 augustus: voorbereid door Stefaan Van den Abbele

20 augustus: voorbereid door Nicole Bijl

Maandag 4 september van 19.30 tot 21.45 in De Mantel van Sint Maarten : BIJBELS LEERHUIS. We lezen verder in Numeri (hoofdstuk 16)

DE STARTVIERING van volgend werkjaar is voorlopig gepland op ZONDAG 10 september om 10.30 in de WERFKAPEL.

Ons jaarthema zal zijn: **GESTALTEN VAN VREDE.**

Deze viering wordt voorbereid door Stefaan (voorzitter van Vredeshuis Aalst)

Met focus op de betekenis van het Aalsters Vredeshuis en de stichter Jef De Loof.

Zondag 24 september om 10.30 uur in De Werfkapel: Viering met als thema "De andere wang aanbieden" (Bergrede van Matteüs) met als focus: Nelson Mandela

Deze viering wordt voorbereid door groep 1.

Enkele inspirerende gedachten van Jan Rolies

De goede God ?

Thuis van de zondagsviering , met 19 gelovigen - vrienden in de kerk . De pastoor gebruikt graag de uitdrukking ' de goede God' . Ik voel me ongemakkelijk bij de gemakkelijheid waarmee die termen gebruikt worden .

Spreken over God is al moeilijk maar Hem benoemen als goed ontgaat me .

Dus ik geloof in God , een God , zoals er velen zijn . Mensen hebben een God , offeren voor hun God , volgen de riten . Is onze God de ene , de ware ? Een God, mijn God, onze God . Wat , wie benoem ik met God ? Ik , moderne mens , gemazeld in menswetenschappen , levend na de Verlichting , gelooft in een God . Vreemd ?

De goede God . In een van de liederen van zondag wordt gezongen : zo lief als God .

Voor mij is God , onbegrijpelijk , voorbij woorden , leegte , afwezigheid , horizon , geheim , bron

Is het niet lichtzinnig te spreken over God , alsof wij zijn intenties , zijn wil en goedheid kennen . Te intimistisch ? Wat is de inhoud van die goedheid ? Ik hoorde iemand spreken van Gods tedere aanraking . Woorden of ervaring ?

Er zijn dus mensen die in Gods nabijheid leven . Aan de ene kant mensen die cirkelen rondom de leegte , aan de andere kant zij die aangeraakt werden door God . Aan de ene kant de niet-weters , aan de andere kant de ervaringsmensen .

De naïviteit van mijn kinderlijk geloven heb ik verloren , een tweede naïviteit , na de crisis van het weten en door het geleefde leven als eindig mens , heb ik nog niet bereikt .

Ik pleit voor bescheidenheid in het spreken over God . Niet-weten belijden is ook een belijden van een gemis .

Als Jezus zegt God aan te spreken als vader , dan blijf ik nog onwetend . Hoe is hij (?) vader ? Zijn geheim blijft .

Ik kan niet anders dan spreken over de leegte , cirkelen rondom de leegte . Luisteren naar de stilte .

Goedgelovig of voordeel van de twijfel .

De tijd waarin politici en gezagsdragers , ook kerkelijke , blindelings het vertrouwen kregen van de bevolking , is voorbij .

In alle sectoren , van sporttrainers tot tv- vedetten , bleken mannen een duistere zijde te hebben .

De beschuldigingen van ongewenst seksueel gedrag gaan door.

BV 's blijven van hun sokkel vallen . Seksueel machtsmisbruik blijkt wijd verspreid te zijn .

Gevolg : groot wantrouwen want wie kan je nog vertrouwen , luidt het .

Vroeger sprak men van publieke deugden , private ondeugden . Tijden van permissiviteit en tolerantie , strenge regels maar weinig vervolgingen . Zo werd een verkrachting zonder geweld , vrij gesproken. Georges Vigatello schreef een geschiedenis van de verkrachting vanaf de 16de eeuw (1998) . Een bizarre geschiedenis . Tijden zijn veranderd , vrouwen komen out en klagen aan .

Wat zegt seksueel machtsmisbruik en ongewenste intimiteiten over de mens ? Mensen zijn niet uit een stuk , maar verdeeld . Iedere mens is een Russische matroeska : in het figuurtje schuilen vele beeldjes . De mens is veelheid maar vooral gespletenheid (clivage) . Het zegt ook veel over de driftmatigheid , het gewelddadige en het eisende karakter van Eros .

Dienstbaarheid en eigenbelang kunnen samen gaan .

Seks en macht kan tot machtsmisbruik leiden .

Geestelijke leiders blijken ook misleiders te zijn .

Heiligheid en schijnheiligheid liggen dicht bij elkaar .

La bella figura is figura , schijn geen zijn .

Gevolg : wantrouwen . Vertrouwen moet verdiend worden door betrouwbaar gedrag .

Me Too ?

Paulus schreef 2000 jaar geleden :

Daarom , wie meent te staan, zie toe , dat hij niet valle .

Europees vluchtelingen akkoord.

“Charkaouis confronteert ons met de absurde realiteit van de globalisering : een wereld waarin commerciële producten,

kapitaal en mensen met het juiste paspoort vrij kunnen circuleren terwijl de overgrote meerderheid van de wereldbevolking botst op opgetrokken muren, prikkeldraad en gemilitariseerde grenswachen”

(in zijn ‘opengrenzenmanifest’ (vermeld in het boek van Koen Bogaert : In het spoor van Fanon)

We vernamen de berichtgeving mbt een Europees akkoord over een gezamenlijk Europees beleid mbt de toegang van vluchtelingen tot Europa. Ik was bijna mis want uit mijn klavier rolde automatisch ‘tot Fort Europa’. Maar het is dus Europa. Ik wil kort een paar zaken onder de aandacht brengen in een eerste reactie zonder grondige analyse :

- 1) Men zal dus toch mensen in detentie houden ook al zal het die naam niet hebben. Aan de grens moeten ze x tijd in een gesloten centrum blijven. Dat roept toch vragen op. Men zou eens in bv. Ethiopië een Belg moeten vasthouden zonder proces of zonder aanklacht!!! Het kot zou te klein zijn.
- 2) Men zal binnen de 12 weken oordelen over de haalbaarheid van een asielaanvraag. Is dat negatief dan worden ze teruggestuurd (zie verder). Indien haalbaar dan worden ze naar een Europees land verwezen die de asielaanvraag ten gronde moet bekijken. Maar... mijn ervaring is dat mensen met trauma's (en na zo een 'overtocht' zal wel iedereen dat hebben) nood hebben aan een beetje rust en een beetje tijd om alles te kunnen en willen vermelden en vertellen. En dat is nodig om het verhaal voldoende te stofferen om als basis te kunnen dienen voor een besluit die naam waardig. Ik weet wel dat vluchtelingen vaak zelf aandringen op spoed. Mijn ervaring is dat te snel interview edm organiseren onvoldoende garantie inhoudt voor een degelijk onderzoek. Dus eigenlijk moeten die mensen een beetje rust krijgen zonder de ervaring van opgesloten te worden, wat hun trauma normaal gezien nog zou versterken.
- 3) Het criterium om de herkomstlanden aan te duiden van vluchtelingen wiens asielaanvraag weinig haalbaar is, zou zijn een lager dan – als ik goed las in de krant – 20 % kans hebben op een positieve asielbeslissing Maar dat is toch totaal los van de concrete situatie van betrokken vluchteling. Het feit dat het slechts om een gemiddeld cijfer gaat én het feit dat er dus ook positieve asielbeslissingen mbt die landen zijn, toont aan dat het weinig realistisch is om zonder grondig onderzoek te oordelen. Hoe kunnen ambtenaren dan snel snel beslissen dat er geen haalbaarheid is als men louter en alleen werkt op basis van cijfers?
- 4) De terugkeer zal ook theorie blijven zoals dat toe vaak nu theorie is. De vermoedelijke herkomstlanden moeten een laissez passer geven en dat loop vaak heel moeilijk en het is zelf vaak onmogelijk. Druk zetten via de budgetten van ontwikkelingssamenwerking? Een fantastisch criterium voor hulp moet ik zeggen! Je hebt wel hulp nodig maar omdat je stout bent en ons niet ter wille bent, krijg je die hulp niet!!!
Aangezien dit dus niet zal werken, zullen de pushbacks – waarvan iedereen op de hoogte is – voortduren.
- 5) Er blijft sprake van 'economische' vluchtelingen. Dat is een term die – net als de term 'oorlogsvluchtelingen' – niet voorkomt in de conventie van Genève. Als men die toch wil gebruiken moet men die dus eerst heel strikt en ondubbelzinnig definiëren want zeggen dat het op basis van de internationale conventie van Genève is, gaat niet op omdat er

daarin geen sprake is van deze termen. Het is dus een term die louter dient om in te spelen op de angst van de mensen binnen Europa. Niets belet dat er nieuwe en/of aanvullende internationale protocollen worden onderhandeld en goedgekeurd (inclusief ratificatie). Maar zonder die nieuwe teksten mag men zomaar geen nieuwe termen c.q. inhouden aanbrengen en zeker niet gebruiken als basis voor beslissingen.

- 6) Aansluitend – maar dat is dus los van deze Europese overeenkomst – wijs ik er ook op dat er beknibbeld wordt aan het onafhankelijkheidsstatuut van het CGVS. Er doen geruchten de ronde dat sommigen het CGVS willen samensmelten met DVZ. Deze overheidsadministratie heeft een heel andere functie dan het CGVS en staat onder directe politieke en juridische leiding van de minister of staatsecretaris. Bovendien las ik in een interview met de nieuwe commissaris-generaal dat zij een vinger in de pap wil hebben bij de bepalingen mbt de wijzigingen van het migratie en toegangsbeleid van België. Dat is niet de taak van het CGVS maar wel van DVZ. Het CGVS moet alleen op een onafhankelijke manier de asielaanvragen beoordelen en nog enkele korte procedures. Het heeft niets te zien met het Belgisch beleid mbt de toegang tot het grondgebied. Dat laatste is een werkingselement, een toetsingselement dat het CGVS kan en moet gebruiken. Niets meer. Het cgvs moet niet het beleid bepalen. En dat ze soms eens om een advies gevraagd wordt, is begrijpelijk maar dan toch heel beperkt. Deze evolutie stemt mij heel wantrouwig.

Redenen genoeg dus om wantrouwig te zijn of het te worden als men het nog niet is
Tony van Haver

Cultuurfilosoof Herman De Dijn: ‘Er is niets christelijks aan “onze christelijke waarden”’

Uit Knack van 03/05/2023

Individualisme en neoliberalisme zijn het katholicisme fataal geworden, zegt cultuurfilosoof Herman De Dijn. Toch acht hij een verrijzenis niet onmogelijk.

‘We hebben de verhalen en riten die het leven van een hele gemeenschap duizenden jaren lang op een schitterende wijze vormgaven laten schieten. De katholieke liturgie is het machtigste kunstwerk ooit gemaakt. Ze duurt geen week, zoals Wagners Ring, maar een vol jaar. Het hele leven zit erin, de seizoenen, donker en licht, geboren worden en sterven, en dat alles in een prachtige, theatrale omkadering. Dit toppunt van menselijk kunnen hebben we bij het vuil gezet. Onvoorstelbaar, maar ook intriest, want wat is ervoor in de plaats gekomen? Narcistische flauwekul over zelfbepaling en ongeremde mogelijkheden, gekoppeld aan vermarkting en mediativering. Ik wil monnik worden wanneer ik dat allemaal hoor en zie. Ik wil in een abdij gaan leven.’

De Leuvense cultuurfilosoof Herman De Dijn (80) laat er in Het rooms-katholicisme, een ongelooflijke godsdienst geen twijfel over bestaan: hij heeft zich goed geamuseerd in zijn naoorlogse jonge jaren vol bevrijdende boeken, films en muziek, maar er is toen ook veel verloren gegaan, zoals het katholieke geloof en de bijbehorende zingeving. Het hedendaagse credo is dat van het Me Unlimited, schrijft hij, en dat legt een enorm gewicht op de schouders van de mens. Het is de reden waarom psychiaters en andere therapeuten nooit eerder zo veel werk hadden als nu.

Is het catholicisme dan niet ten onder gegaan aan de wetenschap, die toonde dat heel veel religieuze hocus pocus gewoon niet ernstig te nemen was?

Herman De Dijn: Natuurlijk niet. De tegenstelling tussen godsdienst en wetenschap is pure framing door verlichte atheïsten. Wetenschap gaat over een reeks opvattingen over de werkelijkheid die proefondervindelijk getest kunnen worden. Godsdienst is, zoals het woord zelf zegt, een dienst, een reeks verhalen en gebruiken, mythen en rituelen dus, die het leven van een gemeenschap organiseren. Hoe wij in het leven staan en wat wij daarbij verstaan als goed en kwaad, volgt niet uit de wetenschap. Dat zeiden Albert Einstein en Ludwig Wittgenstein ook al.

Reduceert u het catholicisme zo niet te veel tot een religieuze praktijk, tot samen de eucharistie vieren, bijvoorbeeld? Waar is God dan?

De Dijn: Ik weet niet wie of wat God is. Ik kan hem niet bevatten met de rede, zoals verlichte filosofen eisen. Volgens Blaise Pascal is godsdienstig zijn niet denken dat God dit of dat is, maar wel knielen. Ga naar de kerk, kniel en je zult geloven. Door daar te zitten, krijg je op een bepaald moment een klap op je kop. Dat is godsdienst. En die kun je alleen collectief ervaren, door samen de oude verhalen te aanhoren en de gregoriaanse gezangen te zingen. Alleen bestaat dat collectief in onze individualistische en neoliberale wereld vrijwel niet meer. Michel Houellebecq heeft die dynamiek het treffendst beschreven. Lees Platform of Elementaire deeltjes.

Waarom is dit dan niet gebeurd in Amerika, toch het land van het individualisme en het ongebreidelde neoliberalisme bij uitstek?

De Dijn: Je hebt twee Amerika's, dat van de vooruitstrevende kusten en dat van het conservatieve, achtergebleven binnenland. Het collectieve speelt daar uit noodzaak nog een grote rol. Er zijn amper sociale voorzieningen of betaalbare gezondheidszorg. Mensen vallen op elkaar terug, en op de kerken die hen verbinden. Daarom is het christendom in New York er net zo beroerd aan toe als hier, terwijl het floreert op het Amerikaanse platteland.

Even kort door de bocht: niet de wetenschap, maar de sociale zekerheid heeft het catholicisme de das omgedaan?

De Dijn: Precies. Wij hebben geen behoefte meer aan een collectiviteit omdat elk individu verzekerd is door de overheid. Daarom is de ontkerkelijking geen wereldwijd maar een louter West-Europees fenomeen.

Heeft het Tweede Vaticaans Concilie van 1962 ook geen rol gespeeld in de ontkerkelijking?

De Dijn: Dat was de zoveelste poging van de kerk om de moderniteit de hand te reiken. Maar in feite was het concilie al achterhaald op het moment dat het plaatsvond. In plaats van een dam op te werpen tegen de nieuwe postmoderne mythe van individualisme en neoliberalisme leek het concilie juist de oude mythe te ondermijnen. Gewone gelovigen reageerden verwonderd. Tiens, dachten ze, vasten, nuchter zijn voor de mis, biechten: het is opeens allemaal niet meer nodig.

Is het katholicisme wel echt verdwenen? We zijn toch allemaal cultuurchristenen?

De Dijn: Daar heeft iedereen het tegenwoordig over, zelfs politieke partijen die 'onze christelijke normen en waarden' hoog in het vaandel dragen. Maar een christendom zonder Christus is geen christendom. Er is niets christelijks aan 'onze christelijke waarden'. Dat is gewoon verwaterd humanisme: autonomie, respect, tolerantie en ga zo maar door. Allemaal abstracties. Hoe zouden die trouwens identiteit kunnen geven? Ze zijn als een canon zonder de verhalen. We zien een devaluatie van het woord 'waarde'. Naar echte waarden kijk je op, daar wil je voor sterven. Onze waarden komen ons gewoon goed uit. Ze zijn een soort pasmunt in dienst van de bevestiging van ons kleine narcisme, tegen de anderen in.

Ziet u het katholicisme ooit terugkeren?

De Dijn: Ik acht een terugkeer niet onmogelijk. De huidige lege mythen is zeker geen eeuwig leven beschoren. Er komen barre tijden aan. Misschien grijpen mensen dan wel terug naar de oude mythen. Tradities leven soms ondergronds door, herleven soms spectaculair. Dat gebeurde tijdens het interbellum ook. Toen bekeerden zelfs dadaïsten zich tot het katholicisme. Godsdiensten appelleren aan iets heel dieps in de mens. Het doopsel, het vormsel en de kerkelijke begrafenis zijn nog altijd populair. Mensen zijn droevig wanneer een kerk verdwijnt, ook al zijn ze er in geen eeuwen binnen geweest. Er is het fenomeen van de volwassen bekeerlingen. En dan is er de immigratie natuurlijk. Wij denken dat de meerderheid van de migranten moslim is, maar dat is fout. Het zijn christenen. In Heverlee zit de kerk vol Polen en in Brussel vol Afrikanen. Er wordt gezongen en gedanst. Dát is godsdienst.

Herman De Dijn, Het rooms-katholicisme, een ongelooflijke godsdienst, Halewijn/Berne Media, 208 blz., 25 euro.

Info over Herman De Dijn

1943: geboren in Galmaarden

1961-1965: studeert wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven

1971-1973: doctoreert aan de KU Leuven en de universiteit van Cambridge

1977-2008: professor in de geschiedenis van de wijsbegeerte (KU Leuven)

Boeken: De rationaliteit en haar grenzen (1999), Religie in de eenentwintigste eeuw (2007),

Vloeibare waarden (2014), Het rooms-katholicisme (2023)

In de Leuvense gevangenis volgen elk jaar gedetineerden en reguliere studenten samen les. Ze denken er na en praten er over het gevangeniswezen.

Barbara Rottiers observeerde en sprak met gevangenen.

Voor de vijfde keer op rij volgen twaalf studenten 'van binnen' en twaalf 'van buiten' de gevangenis samen les in de centrale gevangenis van Leuven. Het vak Gevangenis als doorleefde realiteit is een initiatief van Pieter De Witte en Geertjan Zuidwegt, beiden als docent en -onderzoeker verbonden aan de KU Leuven en allebei werkzaam als aalmoezenier in Leuven Centraal.

'De interesse van de universiteit in gedetineerden is doorgaans tweeledig', zegt Zuidwegt. 'Ofwel moeten ze geholpen worden en zijn er mensen die worden opgeleid om die hulp te verstrekken. Ofwel zijn gedetineerden een voorwerp van onderzoek. Dan worden ze -geïnterviewd of krijgen ze een hoop -vragenlijsten. Met ons vak wilden we iets anders. Voor ons zijn gedetineerden mensen met een mening die ze moeten kunnen geven in een context waar die ertoe doet en niet alleen als bron voor wetenschappelijk onderzoek.'

'We vinden het belangrijk dat er in de lessen geen verschil gemaakt wordt tussen de studenten van binnen en die van buiten', zegt De Witte. 'Iedere deelnemer is een gelijkwaardige gesprekspartner.'

Hoe sluit dit vak aan op jullie werk als aalmoezenier?

De Witte: 'Ik denk dat wij als aalmoezenier heel dicht bij de gedetineerden staan. Wij gaan bij hen op cel. Dat is een ander contact dan wanneer iemand ondervraagd wordt door de politie, de rechter of psychologen. In gesprekken met de aalmoezenier heb je de vrijheid om te spreken zonder bang te hoeven zijn dat wat je zegt tegen je gebruikt zal worden. Ik denk dat wij daardoor de binnenkant van de detentiesituatie vrij goed kunnen inschatten.'

Zuidwegt: 'Ook met de aalmoezenier gaan veel gesprekken over straf: "Hoe ervaar je je straf? Vind je ze terecht?" Veel van de thema's die in het vak ter sprake komen, vloeien voort uit onze -gesprekken als aalmoezenier.'

Zijn er nog andere redenen waarom jullie aan dit vak begonnen zijn?

Zuidwegt: 'We willen gedetineerden een stem geven, maar we merken ook dat criminologiestudenten, strafrechtstudenten, nauwelijks benul hebben van hoe een gevangenis in de praktijk functioneert. Terwijl: als je later, in je beroepsleven, mensen straft, kun je toch maar beter weten waar je mensen naartoe stuurt en wat de impact daarvan is.'

De Witte: 'Er wordt veel gedachteloos gehandeld in zo'n bureaucratisch -systeem. Zodra je erin zit, heb je de -neiging om te zeggen: dit is hoe het werkt en daar is niks aan te veranderen. Als docent wil je dat studenten daar op z'n minst over hebben nagedacht.'

Leiden die rechtstreekse confrontaties met gedetineerden tot verrassingen?

Zuijdwegt: 'Toch wel. Bijvoorbeeld: mensen die gedetineerden willen helpen, denken vaak dat die een probleem hebben met het vergeldende aspect van de straf. Meestal is dat niet zo.'

De Witte: 'Met vergelding bedoelen we: je verdiende loon krijgen. Ik ben nog nooit een gedetineerde tegengekomen die met dat principe een probleem had.'

Zuijdwegt: 'We hadden het in de les over lijfstraffen. Die zijn taboe. Iedereen vindt het een enorme vooruitgang dat we die kwijt zijn. Tot iemand de vraag aan een paar gedetineerden stelde: "Als je zou kunnen kiezen: een lijfstraf of binnen zitten, wat kies je dan?" Ze -kozen allemaal voor de lijfstraf. Dat was een eyeopener voor de studenten van buiten. Zo pijnlijk is de gevangenisstraf dus.'

Wat mij verraste, was het grote -enthousiasme over de wet. Zowel bij studenten van binnen als van buiten. Ik had nooit gedacht dat gedetineerden zouden zeggen: 'Die wet zit in -theorie goed in elkaar.'

Zuijdwegt: 'Ze hebben het dan vooral over de basiswet. Die regelt de rechten van gedetineerden en zegt dat de gevangenisstraf alleen de vrijheid van komen en gaan afneemt. Maar er zit iets pervers aan een goeie wet als de omstandigheden waarin die moet worden uitgevoerd, het onmogelijk maken dat het -gebeurt.'

De Witte: 'Er is een spreidstand tussen wat de wet voorschrijft, enkel en alleen vrijheidsberoving, en de praktijk. Dat is niet alleen een probleem van infrastructuur of oude gebouwen, maar ook van het instituut gevangenis zelf. Als je mensen hun vrijheid afneemt, in welke vorm ook, worden ook andere dingen afgepakt: maatschappelijke verantwoordelijkheid, sociale status, familierelaties, de mogelijkheid je toekomst vorm te geven. Net daar zit de echte pijn.'

Hoe los je dat op?

Zuijdwegt: 'De vraag is of dat kan. Misschien is het idee van louter vrijheids-beroving een illusie. Misschien kan er alleen naar gestreefd worden om daar zo dicht mogelijk bij te komen.'

De Witte: 'We denken in het vak ook na over alternatieven voor het huidige systeem. Zowel gedetineerden als criminologen hebben vaak utopische gedachten over een ideaal strafsysteem. Die worden dan uitgewerkt in heel menselijke vormen van detentie: kleinschalig, midden in de maatschappij ... Op zich zijn dat waardevolle ideeën. Tegelijkertijd proberen we mensen daar realistisch over te laten nadenken. Want veel van die detentievormen zijn voor gedetineerden óók lastig, omdat de vrijheid dan veel meer lonkt.'

'Mensen opsluiten maakt de samenleving niet veiliger'

Ik had vóór dit vak ook nog niet echt nagedacht over het gevangeniswezen.

De Witte: 'En toch heeft bijna iedereen een mening over het gevangeniswezen. Gelukkig maar, want wij zijn als samenleving onrechtstreeks verantwoordelijk voor het strafstelsel zoals we dat gecreëerd hebben.'

Zuijdwegt: 'Ergens is het de bedoeling van het instituut dat je er niet stil bij staat. Vroeger was straffen een publiek gebeuren. In de 16de en 17de eeuw werd je aan de schandpaal genageld. Nu zijn alleen de vonnissen nog publiek. De strafuitvoering is helemaal aan het zicht van de samenleving onttrokken. Daardoor vergeet de samenleving wat ze doet. De 19de-eeuwse gevangenis, zoals deze hier in Leuven, staan nog midden in de stad. Dan word je er -tenminste nog aan herinnerd dat ze er zijn. De nieuwe gevangenis staan op -industrieterreinen waar niemand wat te zoeken heeft. Dat is niet bewust en ook geen complot, maar wel een sociologisch gegeven. Al die pijn bannen we zo ver mogelijk uit het zicht.'

Wel goed voor ieders nachtrust?

Zuijdwegt: 'Inderdaad. Ik vind dat trouwens even frustrerend als het gaat over psychiatrie of ouderenzorg. We zijn er zeer goed in geslaagd om alle narigheid aan het gezichtsveld te onttrekken.'

Een verschil: ouderenzorg belangt ons wel allemaal aan, maar met de gevangenis denken wij, burgers, veel minder te maken te hebben.

Zuijdwegt: 'Mensen zouden moeten -beseffen met hoeveel ex-gedetineerden, mensen met een strafblad, ze in hun -dagelijkse leven te maken krijgen. Het is trouwens een illusie om te denken dat je met een gevangenis alle gevaar uit de maatschappij haalt.'

De Witte: 'Vraag je bijvoorbeeld eens af hoeveel mensen in België in staat zouden zijn om hun partner te vermoorden als ze hem of haar met een ander zouden betrappen in bed. Dat zijn er waarschijnlijk duizenden, misschien wel honderdduizend. Van dat aantal zijn er maar een paar die door toevallige -omstandigheden in die situatie terechtkomen. Die pakken we en die krijgen -alle veiligheidsfocus. Terwijl die andere duizenden veel gevaarlijker zijn.'

Waarom?

De Witte: 'Omdat ze met meer zijn en omdat hun partner nog leeft. (lacht) -Objectief zit daar het grootste gevaar. Toch richten we ons op diegenen die het gedaan hebben. Daarmee denken we dat we iets spectaculairs doen op veiligheidsniveau, maar dat is verwaarloosbaar. Voor iedereen in de gevangenis met een bepaald risicoprofiel lopen er zeker honderd buiten rond met een -gelijkaardig profiel met bovendien alle gelegenheid om iets te doen. Als we straffen, doen we dat uiteindelijk omwille van vergelding. Dat we stappen zetten om het veiligheidsniveau in de -samen-leving op te krikken, is een illusie.'

En om misdadigers beter te willen -maken? De toon waarop jullie eerder het woord 'helpen' uitspreken, laat een zekere aversie vermoeden.

Zuijdwegt: 'Op zich is er niks mis met mensen willen helpen. De ellende -begint als je beweert dat het instituut gevangenis zélf helpt en dat je als gedetineerde verplicht bent om die hulp te

aanvaarden. Je moet eerst veranderen voor je weer deel mag nemen aan de -samenleving. Dat “helpen” heeft iets -betuttelends. De bottomline is altijd dat de gedetineerde die geen zin heeft om geholpen te worden op de manier waarop jij denkt dat hij geholpen moet worden, niet naar buiten mag.’

De Witte: ‘Er zijn twee manieren waarop je iemand kan helpen. Je kunt reageren op iemand die zegt: “Ik heb een probleem. Wil jij me daarbij helpen?” Of je kunt zelf zeggen: “Jij hebt een probleem en ik beslis dat jij daarbij geholpen moet worden.” In een gevangenis-context, waar er altijd sprake is van een gigantisch machtsonevenwicht, is het nagenoeg altijd die laatste vorm.’

Terug naar jullie vak. Zijn er tendensen die doorheen de jaren opvallen?

Zuijdwegt: ‘Wat steeds duidelijker wordt in de lessen en de discussiegroepjes, is dat een kortere tijdsduur bijna altijd de voorkeur heeft, ongeacht de omstandigheden. Een van de studenten van buiten vroeg aan de gedetineerden in ons groepje: “Stel dat je zou kunnen kiezen tussen een jaar langer zitten in een utopisch detentiehuis, of blijven zitten in Leuven Centraal of de Begijnenstraat in Antwerpen zonder dat jaar, wat kies je dan?” Iedereen zei direct: “Hoe sneller buiten, hoe beter.” Er gaat veel aandacht naar de omstandigheden van de detentie. Terecht. Maar wat primair doorweegt, is de lengte van de straf en de onzekerheid daarover.’

We zijn het er toch over eens dat de omstandigheden in de gevangenis mensonwaardig zijn?

Zuijdwegt: ‘Natuurlijk is dat een gigantisch probleem. Alleen niet het grootste. Er zal altijd over de omstandigheden geklaagd worden, zelfs als die heel goed zijn. Maar dat komt doordat vrijheidsberoving altijd een ellendige situatie is.’

‘Ik moet denken aan een gedetineerde die me vertelde dat hij, toen hij in de gevangenis van Antwerpen zat, -altijd in een gebruikt chipszakje een ei klaarmaakte in zijn waterkoker. Dat vond hij heerlijk. “Nu heb ik een kookplaat en kan ik biefstukken bakken, de kantine is tien keer zo groot, maar ik geniet er niet meer zo van”, zei hij. “Nu denk ik veel meer na over wat ik niet heb dan toen.”’

Een aantal gedetineerden vertelde dat er steeds meer mensen kiezen om hun hele straf uit te zitten, om toch iets van zekerheid te hebben.

De Witte: ‘Onzekerheid over de duur van de straf is slopend. Dat heeft met -afhankelijkheid te maken. De onzekerheid over wanneer je buitenkomt, is de macht die anderen over jou hebben om je al dan niet vrij te laten. Je wilt niet langer vernederd worden. Als jij beslist: ik zit heel mijn straf uit, dan heb je een stuk autonomie herwonnen over je situatie, je eigen leven.’

Zuijdwegt: ‘Wat je vaak ziet gebeuren, is dat mensen die een aantal keer teleurgesteld zijn dat niet meer aankunnen. Je gaat altijd hopen. Na de zoveelste geweigerde aanvraag kun je het niet meer opbrengen om je op te laden. Zo moet je bij je vrijlating een werkcontract hebben. Dus je moet een werkgever zo gek vinden om jou, zijnde bijna-ex-gedetineerde, een contract te geven zonder dat jij precies kunt zeggen wanneer je -begint. Dat is niet evident. En je moet een woonst hebben. Stel: je huurt iets. Dat is heel duur. Als de strafuitvoeringsrechtbank dan beslist om je

vrijlating een jaar uit te stellen, dan vervalt dat -allemaal. Dan ben je dat geld kwijt en begint alles weer van voren af aan. Dat doe je geen tien keer.'

Wie heeft het hele systeem van de moderne gevangenis eigenlijk bedacht?

Zuijdwegt: 'In België was Edouard Ducpétiaux belangrijk. Hij dacht: iemand die feiten pleegt, is moreel verdorven. Die stop je in een cel en dan moet die daar in stilte maar eens goed nadenken. Dat werkt niet, maar er zit wel een -gedachte achter: als je wilt dat iemand nadenkt, dan moet je hem daartoe dwingen. Dan is het logisch dat je -gevangenissen bouwt zoals ze zijn -gebouwd. Met kleine, individuele cellen, zoals een klooster.'

De Witte: 'Intussen is het doel veranderd. Nu willen we rehabilitatie en -re-integratie. Maar dan slaat de gevangenis nergens meer op. Je ontnemt -iemand alles wat van hem een goede burger kan maken: zijn familie, werk, vrienden, verantwoordelijkheden ... En op het moment dat die mens opnieuw buitenkomt, verwacht je dat hij een -betere burger is. Dat is een absurde -gedachte. Het is alsof je zou willen dat iemand een topvoetballer wordt en hem alle ballen afpakt en verbiedt om op een grasveld te komen. Nou, succes ermee.'

Zuijdwegt: 'Ik denk weleens dat we gevangenissen vooral gebruiken omdat ze er nu eenmaal staan.'

'Waarschijnlijk gaat de criminaliteit sneller omlaag als je daders het geld geeft dat hun gevangenisverblijf nu kost. Je geeft iemand 100.000 euro in plaats van twee jaar gevangenisstraf. Veel kans dat je dan betere resultaten boekt met de gemiddelde drugsdealende jongere in Antwerpen. Maar dan is het geen straf meer, maar een beloning. En dat willen we niet. Dat hoeft ook niet, wat straf op zich is prima. Maar -laten we vooral niet doen alsof straf ook nog iets zal opleveren.'

'Nu kan ik zeggen: God is voor mij liefde'

Martin Dorst - Filosoof, afgestudeerd op het openbaringsbegrip van Ricoeur en Vattimo.

Over 'God in vrijheid denken'

Een korte reflectie bij het pas verschenen boek van Rick Benjamins **Boven is onder ons** (Uitgeverij Skandalon)

Die hedendaagse zoektocht naar God is op zijn zachtst gezegd behoorlijk complex. In **Boven is onder ons** gaat Benjamins deze complexiteit echter niet uit de weg. Onder andere de filosofieën van Hegel en Heidegger passeren de revue. In de filosofische opvattingen van deze twee denkers kan God gedacht worden als een onderdeel van de wereld in plaats van een entiteit die tegenover de wereld staat. Deze gedachtegang van een God die zich in de wereld bevindt, diept Benjamins uit aan de hand van verschillende theologische en filosofische invalshoeken.

Benjamins is met dit informatieve boek niet uit op bagatelliseren van het belang van God. Integendeel; met zijn boek laat hij zien dat God niet langer als een vaststaand construct gedacht hoeft te worden. Niet langer staan God en mens tegenover elkaar, maar zij kunnen in een eenheid gedacht worden.

De vrijheid om God op andere wijze te verstaan, is niet voor iedere hedendaagse godzoeker even vanzelfsprekend. Sommigen voelen zich een buitenstaander die tegen een godsbeeld dat eeuwenlang de norm is geweest in moet gaan. Juist voor deze hedendaagse godzoeker biedt Boven is onder ons een basis om God in vrijheid te denken. Benjamins laat namelijk zien dat het denken over God na de dood van God vruchtbaar is en dat dit geen bedreiging hoeft te vormen voor de christelijke traditie. Ook ik reken mijzelf tot de groep van de hedendaagse godzoeker. Na Boven is onder ons gelezen te hebben, kwam ik kalm tot het besef dat het nu mijn beurt was om God in vrijheid te denken. Nu kan ik zeggen: God is voor mij liefde, een liefde die ik door mijn medemens mag ervaren en een liefde die ik mag uitdelen aan mijn medemens. Of in de woorden van Rick Benjamins: Boven is werkelijk onder ons.

God in vrijheid denken

Hoe kunnen wij in onze hedendaagse tijd nog geloven in God? Deze vraag heeft mij tijdens mijn studie filosofie veel beziggehouden. In mijn poging om deze vraag te beantwoorden werd mij één ding duidelijk: mijn voorstelling van God, waar ik vanaf mijn kinderjaren in had geloofd, was een voorstelling waar ik niet langer in kon geloven. Mede door filosofen als Nietzsche, Freud en Marx (en talloze anderen), nam ik afscheid van het godsbeeld dat mij jarenlang zo vanzelfsprekend had geleken. Het idee van een antropomorfe God die boven onze werkelijkheid staat en de mensheid vanuit de hemel aanstuurt, werd voor mij verleden tijd. In plaatst daarvan werd God een stille kracht die door mensen heen werkt en door het handelen van mensen zichtbaar wordt in een gebroken wereld.

In Boven is onder ons stelt Benjamins de vraag hoe wij in een postmoderne en een postseculiere samenleving toch in God kunnen geloven. Hoe ziet dat er precies uit? Benjamins begint bij de theologie van Harry Kuitert. Zijn theologie wordt namelijk gezien als afbraaktheologie, waarin afscheid wordt genomen van de voorstelling van God als een bovennatuurlijk antropomorf wezen. Benjamins laat zien dat bij Kuitert de eerste aanzet wordt gedaan om de grens tussen God (als het bovennatuurlijke) en de mens (als het wereldse) te laten vervagen. Toch schiet de theologie van Kuitert tekort om daadwerkelijk afscheid te nemen van een God die tegenover de mens staat. Kuitert is voor Benjamins dan ook niet het eindpunt, maar juist het beginpunt van waaruit de zoektocht naar God in de hedendaagse samenleving begint.

Dichter Charles Ducal: 'Het kapitalisme is een moordende machine'

Peter Casteels

Uit Knack van 22/02/2023

Ik heb dit uitdagend interview toch noggenomen in dit nummer van Jebron Info, al heb ik mijn bedenkingen bij zijn evaluatie van Stalin en de Goelag.

Ik denk hierbij aan twee boeken:

Varlal Sjalamov: Berichten uit Kolyma

Alexander Solzjenitsyn: De Goelag Archipel

Volgens dichter Charles Ducal is het laatste woord over de Sovjet-Unie nog niet gezegd. Hij wil ons beeld van die periode ietwat naar links bijstellen.

'Evident. U niet dan?' antwoordt Charles Ducal als ik hem vraag of hij het kapitalisme kwaadaardiger vindt dan het bolsjewisme. Ducal heeft het zichzelf met zijn nieuwe boek niet makkelijk gemaakt. De oud-Dichter des Vaderlands is een van de allerbeste dichters van België, en al zeker een van de meest linkse. In Koude Oorlogsbuit wil Ducal hardmaken dat we allemaal overdreven negatief denken over de erfenis van de Sovjet-Unie en Jozef Stalin. Hij wil het stalinisme niet verdedigen, wel nuanceren – u moet zelf uitmaken waar de grens daartussen ligt – en begint alvast met het schrappen van die duivelse term. 'Ik gebruik nooit het woord "stalinisme"', vertelt Ducal als we hem thuis in Leuven spreken. 'Dat hecht veel te veel belang aan één persoon. Het gaat om de machtsstructuren die we moeten doorzien om te begrijpen wat er in de Sovjet-Unie is gebeurd.'

Om te beginnen: u had over zo veel thema's een boek kunnen schrijven, uw werk als dichter bewijst dat veel u engageert. Waarom kiest u dan precies voor deze dwarse terugblik op een van de donkerste bladzijden uit onze geschiedenis?

Charles Ducal: Het boek is opgedragen aan dichter en essayist Bernard Dewulf, die eind 2021 is overleden. Hij was mijn boezemvriend, en we spraken ook heel vaak over politiek met elkaar. Bernard stond altijd open voor mijn bedenkingen. Hij heeft de eerste hoofdstukken van dit boek nog gelezen, en stimuleerde me om verder te schrijven. Dat was de steun die ik nodig had, nadat ik in 2016 besloten had om deze geschiedenis eindelijk eens uit te zoeken.

Mijn hele leven heb ik het portret dat wordt opgehangen van de Sovjet-Unie onder Jozef Stalin erg zwart-wit gevonden. Het heeft mij nooit overtuigd. Dat inktzwarte beeld wordt nochtans door iedereen aanvaard en gereproduceerd, dus mij besloop ook weleens het gevoel dat ik verkeerd zat. Als alle neuzen in dezelfde richting staan, en de mijne draait de andere kant op, is dat misschien een teken dat er iets mis is met mij.

Ducal: Ik wilde het eerst en vooral gewoon voor mezelf weten: wat is er in de Sovjet-Unie echt gebeurd? In 1991 zijn de archieven van de USSR geopend. Maar van wat wetenschappers daaruit geleerd hebben, dringt tot op de dag van vandaag heel weinig door in de intellectuele, culturele en

journalistieke wereld. De boeken van historici waar ik naar verwijs, die heb ik echt moeten zoeken. Misschien is het mijn koppigheid, maar ik wilde de elite weleens met die kennis confronteren.

Wat gebeurd is in de Sovjet-Unie is helaas helemaal niet de inzet van een eerlijk, geschiedkundig debat, maar van een ideologische, politieke discussie. Het demonische portret van Stalin is het sluitstuk van een politieke agenda. Wat is het frame dat sinds de Koude Oorlog bestaat en nog altijd in leven wordt gehouden? Het nazisme en het bolsjewisme zijn twee extremen die even verwerpelijk zijn, en daartussen bevindt zich de liberale democratie als enige redelijke alternatief. Ook in Vlaanderen gebeurt dat weleens door het Vlaams Belang en de PVDA op gelijke hoogte te zetten als even gevaarlijk voor de democratie.

Wat waren dan volgens u de grote verschillen tussen het nazisme en het bolsjewisme?

Ducal: De ideologische tegenstelling tussen het fascisme en het bolsjewisme is in mijn ogen groter dan de tegenstelling tussen het fascisme en de liberale democratie. De hele kapitalistische wereld trok ten aanval na de Oktoberrevolutie in 1917 in Rusland. Was dat uit humane bedoelingen? Natuurlijk niet, men wilde niet dat er een maatschappelijk model ontstond dat de kapitalistische logica niet volgde. Het nazisme is in Duitsland niet ontstaan vanuit een revolutie, maar gewoon via verkiezingen gegroeid uit de Duitse democratie. Het Duitse grootkapitaal was ook maar wat blij met de komst van Adolf Hitler. Hij voerde allerlei zaken uit waar zij al lang om vroegen.

Zijn de verschillende reacties van het grootkapitaal relevant voor het oordeel dat we over die twee regimes hebben?

Ducal: Hoe bedoelt u?

Maakt dat het bolsjewisme per se beter dan het nazisme?

Ducal: Natuurlijk.

Waarom?

Ducal: In ieder geval anders. Ze dienden al zeker andere klassenbelangen. Het grootkapitaal is in zekere zin vernietigd in de Sovjet-Unie, of tenminste van de macht gestoten. De Oktoberrevolutie opende voor de overgrote meerderheid van de bevolking perspectieven op ontwikkeling die ze tevoren niet had.

De meeste mensen schakelen beide systemen gelijk omdat de gruwelen, en de schaal waarop die werden aangericht, enigszins vergelijkbaar waren in de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland. Wat zou uw slotoordeel over de Sovjet-Unie dan zijn?

Ducal: Genuanceerd, evenwichtig. Ik wil niet goedpraten wat niet goed te praten valt, enkel en alleen omdat anderen een ideologisch gemotiveerd oordeel vellen. Er zijn duidelijk gruwelen gebeurd. In 1937 en 1938 zijn er in anderhalf jaar tijd 680.000 mensen geëxecuteerd. Dat is verschrikkelijk. Er zijn honderdduizenden mensen gedeporteerd. Het ontbrak duidelijk aan wettelijkheid. Er was geen wettelijk kader waarop burgers konden vertrouwen en waarbinnen ze zich veilig konden voelen.

De willekeur van een dictatuur.

Ducal: Ja, maar die feiten ontslaan historici niet van de plicht om naar verklaringen te zoeken. De Sovjet-Unie is van in het begin van buitenaf aangevallen. Het land verkeerde tot 1922 in een staat van beleg, en kon zich daardoor niet normaal ontwikkelen. Haast meteen daarna begon de collectivisering, en moest men pijlsnel de economie industrialiseren om een defensieapparaat te hebben waarmee ze tegen de nazi's konden vechten. De Sovjet-Unie voelde zich constant van buitenaf bedreigd, en heeft helaas daarom veel te lang een regime van militair recht in oorlogstijd gekend.

En anders was de socialistische heilstaat aangebroken?

Ducal: Dat is koffiedik kijken natuurlijk.

Dit is een beetje goedpraten, toch?

Ducal: Nee. Ik ontken dat met klem, ik wil het leed dat die mensen is overkomen geenszins minimaliseren. De vraag is wel of het anders had kunnen lopen. Maar waar hebben we het over als we geen verklaringen mogen zoeken? Stalin was een hele slechte mens met een slecht karakter, dat niveau?

Waren de sovjets slechte mensen?

Ducal: Dat is een domme vraag. Dat is in ieder geval geen wetenschap, dat is het psychologiseren van de geschiedenis. Was Adolf Hitler een slechte mens? Ik denk dat het antwoord op die vraag u maar heel weinig vertelt over het Derde Rijk. Ik baseer mij op het werk van historici die de archieven hebben bestudeerd, zoals J. Arch Getty en Geoffrey Roberts, om een analyse van de Sovjetpartij te maken, en wat er allemaal is misgelopen. Dat is veel interessanter.

U wilt niets goedpraten, zegt u. Maar die indruk kreeg ik wel wat als u probeert aan te tonen dat de goelagkampen iets anders waren dan de concentratiekampen van de nazi's.

Ducal: Overtuigde u dat?

Ja. Maar – opnieuw – is zo'n vergelijkende studie het meest relevante om te ondernemen als het over de goelag gaat? Het blijven godsgrouwelijke kampen, ook al verschilden ze van opzet met concentratiekampen.

Ducal: Ik begin dat hoofdstuk met een foto uit een geschiedenishandboek voor het middelbaar onderwijs. Het is een beeld van het concentratiekamp Bergen-Belsen, met daarbij de opmerking dat het evengoed een kamp van Stalin had kunnen zijn. Dat is wat die indoctrinatie met ons doet, want het klopt gewoon niet.

We zijn het er allemaal over eens dat er heel veel mensen onterecht in die kampen zaten, en dat velen van hen door de hel zijn gegaan. Ik ontken dat allemaal niet, maar het waren geen vernietigingskampen. De meeste mensen zaten een straf uit, en werden nadien weer vrijgelaten.

U schrijft dat er in sommige kampen bibliotheken waren, dat er schaaktoernooien werden georganiseerd en dat kampbewoners verlof konden aanvragen. Toch best nog luxueus.

Ducal:(geïrriteerd) Wie citeer ik daar? Anne Applebaum (Amerikaanse journaliste en historica, nvdr) heeft dat materiaal uit het archief van de Sovjets gehaald. Ik vind dat zeer merkwaardig, want ze heeft in haar werk altijd beweerd dat zowel het nazi- als het sovjetregime onder dezelfde noemer van het totalitarisme valt. Ze geeft dus zelf belangrijke verschillen, maar weigert daaruit de conclusies te trekken. Ze spreekt zichzelf tegen, en toch baseren heel veel mensen hun beeld van de Sovjet-Unie op haar werk.

‘De vergelijking met de concentratiekampen klopt gewoon niet.’

Ik maak in mijn boek een soortgelijke analyse van de historicus Timothy Snyder, en wat hij over de hongersnood in Oekraïne schrijft, die zeggegd door de Sovjets bewust is georganiseerd. Wat blijkt? Hij verwijst naar bronnen, zoals R.W. Davies en Stephen Wheatcroft die de thesissen van de bewuste uithongering ontkrachten, alsof ze zijn stellingen niettemin onderbouwen. Een van de grootste autoriteiten over hongersnoden ontbreekt gewoon helemaal in zijn bibliografie. Mark Tauger heeft uitgebreid geschreven over de oorzaken die werkelijk aan de basis lagen van die hongersnood, en Snyder negeert hem gewoon. Dat is toch geen toeval?

Het is in ieder geval zeer dubieus, en het strafste is dat niemand in de media dat opmerkt. In een aantal academische tijdschriften wordt Snyder daarvoor bekritiseerd, maar in de media krijgt hij de ene loftuiting na de andere. Die hongersnood is men de Holodomor gaan noemen, een naam die expliciet naar de Holocaust verwijst. Dat is gewoon nonsens. Ik kan dat alleen verklaren door een ideologische agenda: het propagandabeeld van de Sovjet-Unie van tijdens de Koude Oorlog moet koste wat het kost bewaard blijven. Dat beeld is de Koude Oorlogsbuit.

Wat maakt – aan de andere kant – voor u de Sovjet-Unie dan zo waardevol, dat het zelfs de moeite loont om de gruwel van de goelag te nuanceren?

Ducal: Ik vind dat de wereld beter af zou zijn als het kapitalisme ophield te bestaan en vervangen werd door het socialisme. Daarmee bedoel ik een economie die draait met het oog op de behoeften van de samenleving en niet om winst te genereren voor het grootkapitaal. Dat zorgt er alleen voor dat een groot deel van de mensheid een fatsoenlijk bestaan wordt ontzegd, ook al is er genoeg voor iedereen. Is het dan niet verstandig om ter lering in de geschiedenis te kijken waar er al pogingen zijn ondernomen om zo'n maatschappij op te bouwen?

In het geval van de Sovjet-Unie is dat totaal mislukt.

Ducal: Het is helemaal niet totaal mislukt.

Ook na uw boek blijf ik toch vooral doordrongen van de ontsporingen van dat regime.

Ducal: Ik citeer uitgebreid de historicus Eric Hobsbawm, nochtans een notoire anti-stalinist. Hij heeft het over wat de spectaculaire transformatie van de Sovjet-Unie tot de industriële economie voor miljoenen mensen heeft betekend. Hun levensomstandigheden gingen er aanzienlijk op vooruit. Dat kon alleen maar doordat de overheid de economische hefbomen in handen nam. Die industrialisering heeft er trouwens ook voor gezorgd dat de sovjets uiteindelijk de nazi's hebben verslaan. Daarvoor mogen we hen wel dankbaar zijn.

Aan het eind van uw boek citeert u schrijver Carlos Martinez: 'Ondanks allerlei negatieve toestanden en evoluties had, volgens hem, "de Sovjet-Unie een levensvatbare socialistische democratie opgebouwd die, wat het empoweren van gewone mensen betreft, aanzienlijk inclusiever en betekenisvoller was dan de kapitalistische democratie van, laten we zeggen, de Verenigde Staten of Groot-Brittannië". Bent u het daarmee eens?

Ducal: Ik kan dat niet weten.

U citeert hem nochtans instemmend.

Ducal: Ik citeer hem niet om een definitief oordeel uit te spreken over de Sovjet-Unie, maar in een reflectie over wat democratie eigenlijk zou moeten zijn. Ik begin mijn boek met een gesprek dat ik met Bernard had over de staat van de democratie. Die is bepaald zorgwekkend, ook in de westerse landen. Voor heel veel mensen beperkt de politieke betrokkenheid zich tot het inkleuren van een bolletje om de zoveel jaar.

De argumentatie van Martinez overtuigde mij er hoegenaamd niet van dat de Sovjet-Unie een beter model was.

Ducal: Daar gaat het niet om. Ik wilde alleen de formalistische benadering van wat democratie is onderuithalen. Het is niet omdat een land een eenpartijstelsel heeft dat het geen democratie kan zijn.

Cuba noemt u zelfs expliciet een betere basisdemocratie dan België.

Ducal: Dat is het onderwerp van dit boek niet. Ik heb, na een studiereis in Cuba, vroeger al een tekst geschreven over de inspraak en politieke betrokkenheid in dat land. Dit boek gaat over wat er in de Sovjet-Unie is gebeurd tussen 1929 en 1945.

In uw conclusies gaat u veel verder, en blijkt misschien wel uw echte opzet: u vindt het bolsjewisme niet alleen minder erg dan het nazisme, u vindt het ook minder kwaadaardig dan het kapitalisme.

Ducal: Evident. U niet dan? Voor westerse landen is het kapitalisme uiteraard beter geweest, het heeft ons veel comfort en vrijheid opgebracht. Dat is een misleidende voorstelling van zaken, want de rijkdom waar wij in leven is voor een flink deel geplunderde rijkdom. Eeuwenlang al eten wij de rest van de wereld op, in zekere zin. Probeer alle ellende die wij hebben aangericht eens in rekening te brengen, en probeer ieder slachtoffer eens een gezicht te geven. Het kapitalisme is een moordende machine. Dat is het altijd al geweest, en dat zal het ook altijd zijn. Winstaccumulatie is daar de motor van. Als ik dat vergelijk met een socialistisch systeem dat de economie probeerde te organiseren op basis van de behoeften van de samenleving, twijfel ik geen moment.

Dat rauwe, ongecorrigeerde kapitalisme kennen we natuurlijk niet echt.

Ducal: Nee? Oxfam brengt elk jaar een rapport uit. Acht procent van de wereldbevolking bezit meer dan de onderste helft.

Het zijn zelfs maar acht mensen.

Ducal: U zegt het. Kijk naar wat er in Zuid-Amerika is gebeurd met regimes die het kapitalisme ter discussie probeerden te stellen, zeker als ze industrieën wilden nationaliseren. Waarom ontstaat er ook vandaag weer groot tumult in Peru als een linkse president democratisch verkozen wordt? De kapitaalbelangen worden bedreigd, dus wordt er ingegrepen. Dat is ook de reden waarom die regimes in het verleden vaak heel streng werden. Als zij iets als persvrijheid toelieten, gaven ze vijandige, politieke krachten de ruimte om zich te organiseren.

Wij hebben hier een sociale welvaartsstaat, maar wanneer is die opgebouwd? Na de Tweede Wereldoorlog, toen de Sovjet-Unie als alternatief een positief imago had en linkse krachten in Europa mede daardoor de wind in de zeilen kregen. In Groot-Brittannië is dat heel opvallend, terwijl ook daar in de jaren tachtig begonnen is met de ontmanteling van de welvaartsstaat. Dat zien we ondertussen overal.

U noemt in uw slotakkoord, opnieuw, Cuba als een socialistisch regime dat ons vandaag nog kan inspireren. Los van de nieuwsberichten die ons uit dat land bereiken, is ook uw bewijsvoering weinig overtuigend.

Ducal: Ik had alles over Cuba er liever uitgelaten, als ik hoor wat een gewicht u daaraan toeschrijft. U somt ongeveer alle woorden op die ik over dat land schrijf, maar u vergeet er één heel belangrijk: de sancties. Weet u wat het slotakkoord van dit boek is? Het verbaast me dat we het daar nog niet over hebben gehad: het klimaat. De wereld wordt vandaag gedomineerd door belangengroepen die de klimaatcrisis alleen maar erger maken. We moeten af van het kapitalisme, anders kunnen we de opwarming van de aarde niet stoppen.

Er is nochtans in korte tijd veel aan het veranderen. Ik interviewde in december klimaatwetenschapster Valerie Trouet, en zij is sinds vorig jaar zelfs hoopvol dat we de opwarming kunnen beperken.

Ducal: Er gebeurt veel, ja. De druk is ook groot, maar ik geloof niet dat we er binnen een kapitalistisch systeem komen. Gustavo Petro, de president van Colombia, hield daar onlangs een daverende speech over, op de economische wereldtop in Davos notabene. Hij durfde het woord 'socialisme' niet te gebruiken, maar hij maakte heel helder dat we af moeten van het kapitalisme zoals we het vandaag kennen. De maatregelen die hij opsomde, vormden eigenlijk een socialistisch manifest.

Kortom: Colombia mag binnenkort een coup verwachten.

Ducal: Wie weet. (lacht)

Charles Ducal, Koude Oorlogsbuit (Totalitarisme – over Stalin, archieven en Hannah Arendt, Vrijdag, 312 blz., 29,95 euro.

Charles Ducal

1952: geboren in Leuven als Frans Dumortier

Studeert Germaanse filologie

1987: debuteert met de bundel Het huwelijk

2014: wordt de eerste Belgische Dichter des Vaderlands

2018: publiceert de roman Kroniek van een verzonnen leven

Wint verschillende literaire onderscheidingen, waaronder de Herman de Coninckprijs en de driejaarlijkse Karel van de Woestijneprijs

**Boekrecensie - Rik Pinxten (em. Hoogleraar Ugent)
Caroline Pauwels: Ronduit. Overpeinzingen van een possibilist.**

Antwerpen, Houtekiet, 2021, 261p.

Caroline Pauwels is moeilijk te vatten in één categorie. Dat is verontrustend voor sommigen (zeker voor vele gebruikers van sociale media: je duwt haar in een potje, maar ze blijkt er altijd weer aan te ontsnappen, en dat strookt niet met die vereenvoudigende media), maar dat is fantastisch nieuws voor wie eerlijk de medemens wil ontmoeten en ook voor wie een breed, mild en verstandig intermenselijk ontmoeten wil nastreven. En vermoedelijk is dat de enige, maar natuurlijk niet steeds gemakkelijke weg om morgen nog een wereld te hebben, die aangenaam of tout court leefbaar zal zijn. In elk geval is het de weg die Caroline Pauwels nadrukkelijk bewandelt.

Pauwels is rector van de Vrije Universiteit Brussel, en dat betekent dat kan verwacht worden dat ze wetenschappelijk zeer zeker mee is, maar ook dat ze politiek-diplomatisch-organisatorisch van wanten weet om een zo complex, internationaal en competitief werkend groot 'bedrijf' in koers te houden, en zelfs op verschillende vlakken nadrukkelijker op de wereldkaart weet te zetten. Tegelijk is zij iemand die diep geïnteresseerd is in kunst en vooral, op overrompelende manier, in de medemens. Dat laatste voel je in persoonlijke contacten, maar ook in de uitstraling die van de VUB uitgaat sinds zij het roer daar in handen nam. In dat opzicht is die combinatie van wetenschap, kunst en diepgevoelde en verwoorde medemenselijkheid in de persoon van een rector, dan nog in de hoofdstad van de Europese Unie, bijzonder uniek en bewonderenswaardig.

Deze inleiding, die misschien wat veel op een éloge lijkt, is zowat de enige soort inleiding die ik kon verzinnen om aan de bespreking van dit boek te beginnen. Vele lezers zullen Caroline Pauwels kennen uit de pers, misschien naar aanleiding van haar leidende rol bij Theater Aan Zee (TAZ) deze zomer. Of door haar optredens op televisie of in lange interviews in kranten en tijdschriften. Of als rector van de universiteit, als je daar student of medewerker bent. Dit boek bevat dat allemaal, en dat is een bewuste keuze. Het is opgebouwd vanuit een centraal ordeningsprincipe in het leven van de schrijfster: de cirkel. Zo gaat zij uit van de kleinste cirkel (het ik, de eigen persoon) om de lezer in steeds grotere cirkels mee te nemen: het gezin, de vriendenkring, de universiteit, de maatschappij en ten slotte de wereld.

Dit klinkt droog, abstract misschien, maar in de handen van Pauwels worden dit existentiële belevingscirkels, waarin de lezer voorzichtig en zeer eerlijk meegetroond wordt om eigenlijk

onderweg ook regelmatig zichzelf in de spiegel te leren bekijken. Zo werkte het bij mij, en ik neem aan bij vele lezers. Want de schrijfster is een immens empathische en diepmenselijk geïnteresseerde intellectuele vrouw, die je met een zachte dwang die eerder lijkt op een vriendelijke uitnodiging, in haar belevingswereld rondleidt. De verwondering, die ze zo belangrijk noemt voor zichzelf en voor de wetenschapper in het algemeen, neemt als het ware bezit van de lezer. Dat is straf, vind ik, en bij andere vertegenwoordigers van de academische wereld een eerder zelden ervaren sensatie.

Pauwels stelt zich dan ook kwetsbaar op: als publieke figuur kan men kiezen voor een verhullend relaas (wat ik bijvoorbeeld herkende in een autobiografie van Karl Popper: van A tot Z spreekt hier iemand die zich als het ware nooit heeft vergist in zijn lange leven) of men kan de moed hebben om zich als feilbaar, zoekend en voelend iemand aan te dienen. Dat is wat Caroline Pauwels hier doet, tot en met het bespreken van haar ziekte-toestand, of van andere gegevens uit haar persoonlijk leven. De kracht die hiervan uitgaat is een verrijking voor de lezer, die uiteraard in de spiegel van zijn eigen bestaan zal weten dat fouten maken, en tastend zoeken in het leven de regel is, of dat geluk, vriendschap of zelfs het toeval minstens even belangrijk zijn als de vermoede voortreffelijkheid van de eigen persoon. Dat oprecht en eerlijk neerleggen in een boek, in de positie waarin de auteur zich bevindt, is een krachttoer.

Maar Pauwels wil in al die eerlijke minzaamheid en medemenselijkheid meer doen dan enkel een eerlijk relaas brengen. Zij verdedigt fundamentele waarden, die slechts in een dergelijk klimaat kunnen bloeien en verbindend werken: vrijheid, vrij wetenschappelijk onderzoeken, maatschappelijk opbouwend werken, goed leven zelfs. De verwondering staat hier en in eerder werk centraal als waarde om te kunnen zoeken en om te kunnen leven. Zij koppelt aan die waarde een bijzonder positieve waardering voor de 'jeugd van tegenwoordig', en dat in contrast met de competitiefeer die zo vaak uitgaat van bijvoorbeeld de onderzoeken van OESO (u weet wel, de leerachterstand van de jongeren, hun gebrekkige taalvaardigheid, enz.).

Pauwels besluit dat de reductie van de (jonge) mens tot vaardige 'homo economicus' de verwondering dreigt te vermoren. En dan is de mens, ook de meest competitieve mens, het slachtoffer. Ze pleit dus voor meer plaats voor empathie. Daarbij hoort uiteraard een kritiek op het ontmenselijkende populisme, ook via sociale media. Ik schrijf dit nu zo droog neer, maar dat is uiteraard een immens thema van opvoedingspolitieke aard.

Even boeiend zijn de hoofdstukken over het belang van een open onderzoekende blik, zoals die van de kunstenaar, voor de wetenschapper. Hier komt het possibilisme van de ondertitel nadrukkelijk naar voren: naast kritisch en methodisch onderzoek, feilbaarheid en eerlijkheid is er de houding van het possibilisme. Het geloof dat er een andere oplossing, een ander antwoord op onmogelijk lijkende vragen mogelijk is, dat het steeds kan. En dat verwondering daarom zo noodzakelijk is, belangrijker dan kortetermijn rendement.

In de laatste hoofdstukken verhaalt Pauwels over haar discipline (mediastudies met het mooie initiatief van VIUB en ULB tot een Difference Day), en vooral ook over de groeiende Europese context waarin we moeizaam schijnen te kunnen doorgroeien. Ook hier roept ze op om, naast de loutere logica van berekening en concurrentie, te blijven dromen, want dat (de verwondering weer) is ook politiek minstens even belangrijk voor de mens van morgen. De korte vergelijking (in de lijn van Rifkin) tussen de Amerikaanse en de Europese invullingen van het naoorlogse federale model geeft daarbij zeker stof tot nadenken.

Dit zijn enkele thema's (er is meer: Hannah Arendt, Karel Van Miert,...) uit dit warme en tegelijk merkwaardig grondige reflectieboek. Elke burger van vandaag, verward door de veelheid en diversiteit van informatie, zoekend naar een lijn in de oeverloze veelheid van informatie, of bereid om zich te laten meenemen in de onderbouwde en tegelijk warme medemenselijke wereld van een voortrekker in onze maatschappij, zal graag dit boek lezen. Ik wil eigenlijk stellen: moet dit boek lezen. Misschien nog vooral omdat Caroline Pauwels toont hoe je tegelijk wijs kan zoeken zonder steeds zeker te zijn, en kunt blijven mensen ontmoeten en met hen praten zonder steeds akkoord te moeten gaan met hun manier om in het leven te staan.

INTERVIEW BRAM VERVLIET

'Dat onze manier van leven ons mentaal parten speelt? Daar is geen bewijs voor'

Zonder angst kunnen we niet goed leven, met te veel angst evenmin. Psycholoog Bram Vervliet pleit voor een herwaardering. 'Angst toont ons wat belangrijk is, houdt ons betrokken.'

Door Eva Berghmans in De Standaard Magazine 14 januari 2023

Het zijn akelige tijden. Twee tienermeisjes zijn gestorven. Eentje nadat ze online was gelokt met de belofte te gaan shoppen, de andere door een kogel die naar alle waarschijnlijkheid bedoeld was voor een drugs crimineel. In rechtbanken in Brussel en Parijs wordt herinnerd aan de gruwel van de terreuraanslagen. De oorlog in Oekraïne is bijna een jaar aan de gang, zonder zicht op een einde. En niemand kan garanderen dat corona niet opnieuw in alle hevigheid toeslaat.

'Het is niet abnormaal dat je bang wordt als je het nieuws volgt, of dat nieuwsfeiten zoals deze maken dat je minder goed slaapt', zegt Bram Vervliet, psycholoog en angstonderzoeker aan de KU Leuven. 'Het is zelfs goed dat we ons collectief laten raken door de dood van die meisjes. Het zegt dat we een zorg-zame samenleving zijn, dat we het -belangrijk vinden dat tieners ongeschonden kunnen opgroeien. Wat ons bang maakt, toont wat we belangrijk vinden.'

Angst wordt pas negatief als hij het denken gaat beheersen. 'In het ideale geval vind je een balans tussen bang en betrokken zijn. Daarbij kan het langetermijnperspectief helpen. Als je de nieuwsfeiten van de dag tegen de achtergrond van de langere termijn bekijkt, kun je pessimisme vermijden. Als je de toestand van de wereld in zijn geheel -bekijkt, zie je dat we er al bij al geweldig op vooruitgaan. Dat de wereldwijde kinder-sterfte in de voorbije 30 jaar van 20 naar 5 miljoen is gegaan. Dat zijn nog altijd veel te veel kinderen die sterven, maar het voedt het optimisme dat we die sterfte nog kunnen terugdringen. Als nieuwsfeiten mij van mijn stuk brengen, ga ik op zoek naar dat grotere perspectief. In 2018 heb ik een jaar lang geen nieuws gevolgd, en alleen lange-termijnrapporten gelezen. Daar werd ik erg rustig van, en veel minder bang. Maar ik voelde ook dat mijn betrokkenheid bij de wereld erop

In zijn boek *Waarom wij bang zijn* brengt Vervliet een hoopvolle boodschap. Het is met veel liefde voor de angst geschreven. Emoties zijn niet de irrationele aanvallen waarvoor ze vaak versleten worden, betoogt Vervliet. Ze onthullen onze waarden, maken een groot deel van onze identiteit en persoonlijkheid uit, en geven ons het -gevoel dat we leven. Angst is in essentie een reactie op potentieel gevaar, en -behoedt ons voor overmoed. 'Onze -natuurlijke focus op gevaar is een nut-tige aanvulling op ons aangeboren optimisme', zegt Vervliet. 'De meeste mensen schatten hun eigen toekomst opmerkelijk positief in, zelfs als ze over de staat van de wereld pessimistisch zijn.'

DENKFOUTEN

Betekent dat dat alle soorten van angst en angstreacties gerechtvaardigd en proportioneel zijn? Bijlange niet. In -onze inschatting van dreiging maken we heel wat denkfouten. Maar die denkfouten zijn niet typisch voor angstreacties, ze zijn typisch voor mensen. Ons brein behelpt zich met shortcuts allerhande. In de grote meerderheid van de gevallen leveren die shortcuts het correcte resultaat op zonder een al te grote mentale inspanning, maar af en toe zitten we ernaast-.

Conditionering, een van de geliefde onderzoeksvelden van Vervliet, is een -effect van zo'n shortcut. Hoezo, je kunt pijn leren associëren met een blauw vierkant? Of, buiten het labo: hoezo, je associeert een vliegtuig meer met -gevaar dan een auto? 'Dat soort denkfouten maken we allemaal. Heftige -beelden hebben meer impact op onze -inschattingen dan statistieken. Je kunt daar moedeloos van worden, van het -besef dat de mens vol denkfouten zit. Ik zie het liever positief: wow, de mens is erin geslaagd om zijn eigen denkfouten bloot te leggen. Wow, ik kan leren om mezelf te corrigeren.'

Angst is de afgelopen jaren een onderwerp in het publieke debat geworden. Mensen als Paul Verhaeghe, Dirk De Wachter en Damiaan Denys signaleren dat we collectief nog nooit zo hard met het leven geworsteld hebben als nu. Is er een toename of wordt er meer over gesproken?

'Er wordt zeker meer over gesproken, en dat is goed. Er is veel meer aandacht voor mensen die worstelen met depressie, angst, burn-out, waardoor mensen zich minder alleen voelen met hun problemen.'

'Wat ik problematisch vind aan de boodschap van doemprofeten over ons mentaal welzijn, is het idee dat onze moderne samenleving inherent slecht zou zijn voor de mentale gezondheid. Het kerstessay van Damiaan Denys linkt individualisering, technologisering en digitalisering aan mentale problemen. Dat zijn processen die onze samenleving vormgeven: we ontwikkelen technologieën om grip te krijgen op ons -leven, om niet meer te moeten sterven aan vreselijke ziektes. Dat in die basiswaarden de voedingsbodem voor mentale achteruitgang zit, is een heel pessimistische gedachte. Als je dat soort verhalen uitdraagt, houd je de focus weg van het echte probleem: armoede. Armoede is de echte aanjager van een groot deel van de stoornissen.'

Is het dan niet waar dat onze moderne manier van leven ons mentaal parten speelt?

'Er is geen enkel bewijs dat dat zo is. Er is ook geen bewijs dat gevoelens van angst en depressie sterk toegenomen zouden zijn ten opzichte van vroeger. Doemdenkerij over onze manier van leven is van alle tijden. Je kunt bij denkers uit de 18de eeuw citaten vinden die niet zouden misstaan in een boek van Dirk De Wachter.'

'Wat mij opvalt, is dat de grote doemdenkers allemaal psychiaters en psychologen zijn. Als je alleen maar -ervaring hebt in de therapiekamer, gaat dat je buikgevoel over de samenleving sterk beïnvloeden. Ik vind trouwens dat psychiaters en psychologen niet de juiste mensen zijn om iets te zeggen over de samenleving. We moeten meer socio-logen aan het woord laten. Om

te zien hoe het met het welzijn zit, moet je je baseren op cijfers. Pas dan kun je merken dat mensen in armoede veel vaker getroffen worden door psychische problemen dan mensen in de midden-klasse. Dat de wereldwijde toename van angst en depressie samenhangt met de groei van de bevolking. Op dit moment is ongeveer de helft van de wereldbevolking jonger dan 30 jaar, dat is de periode waarin angst en depressie pieken.'

Hoe kijkt u naar de burn-outcijfers? Wijzen die niet op wijdverspreide -negatieve effecten van onze hoog-technologische en prestatiegerichte samenleving?

'Een stijging die zo abrupt is als die van burn-out – 60 procent in vijf jaar tijd – moet een verklaring hebben die niet zo vaag en algemeen is. Onze samenleving is al vijftig jaar aan het veranderen. Het is onwaarschijnlijk dat die verandering in de laatste vijf jaar plots zo hard gegaan is. De eerste vraag is: wie heeft er burn-outs? De cijfers tonen een sterke stijging bij oudere mensen. Die stijging is deels te verklaren doordat het brugpensioen weggevallen is. Ook arbeiders zijn oververtegenwoordigd in de statistieken, maar over die categorie wordt minder geschreven dan over de hoog-opgeleide tweeverdiener die worstelt met de scheiding tussen werk en privé.'

Hoe verklaar je het succes van die theorieën over ons hedendaagse onbehagen? Als ze niet kloppen, waarom houden ze dan voor zoveel mensen steek?

'De menselijke geest heeft een bias voor het negatieve. Goed nieuws is geen nieuws. Dat is niet omdat we sensatiezoekers zijn, maar omdat we op zoek zijn naar informatie over potentieel gevaar. Het negatieve geeft ons het gevoel dat we slim zijn, dat we het onder controle hebben. Optimisme komt naïefer over. Probeer maar eens om je dankbaarheid te delen: dat werkt veel minder goed dan zorgen en problemen delen. Waarover praten burens? Over dat onderdeel van de heraanleg van de straat dat beter had gekund. Dat zie je ook in de culturele verhalen die we elkaar vertellen: sciencefictionfilms zijn meestal dystopisch.'

'Het is troostend als we ons allemaal samen een beetje slecht voelen. En al helemaal als het aan het systeem ligt. Op korte termijn is dat een opluchting, maar op lange termijn heeft dat negatieve gevolgen, omdat je een beeld hebt van een samenleving die ons opsluit in dat negatieve, er is alleen nog ruimte om collectief depressiever te worden. Terwijl we net optimisme nodig hebben om de uitdagingen aan te kunnen.'

'Door die doemverhalen zou je vergeten- dat individualisering heel veel goeds heeft opgeleverd voor ons mentale welzijn. Het individu is de basis van de mensenrechten. Het feit dat elke mens telt, dat elke mens uniek is: dat is de kern van een individualistische -samenleving. Individualisering betekent: elk individu moet de ruimte krijgen- om zich te ontplooien. Dat kan soms, als dat wat doorschiet, negatieve effecten hebben. Maar je kunt niet ontkennen- dat voor het merendeel van de bevolking de individualisering een zegen- is. Dat vrouwen de ruimte krijgen om een carrière uit te bouwen, dat ze zich mogen ontplooien zoals ze kiezen, in plaats van vast te blijven zitten in een rol die de samenleving oplegt: dat is een verworvenheid van individualisering.'

Angst en een bias voor het negatieve lijken niet gelijk verdeeld over de -samenleving. Waarom gaat de ene mens kopje-onder aan stress en angst en blijft de andere overeind?

'Voor 30 procent speelt erfelijkheid een rol, dat weten we uit studies van tweelingen. Het temperament van een kind is ook een voorspeller: schuchterheid wijst op een verhoogde kwetsbaarheid. Opvoeding speelt een rol: als je ouders je het idee meegeven dat de wereld heel gevaarlijk is, heb je een grotere kans om een angststoornis te ontwikkelen. En ook traumatische ervaringen kunnen angst of depressie uitlokken.'

'Ik heb als kind astma gehad, en een geschiedenis van astma is een belangrijke factor om later een paniekstoornis te ontwikkelen. Een astma-aanval lijkt heel erg op een paniekaanval. Bij een angstaanval heb je het gevoel dat je een hartaanval gaat krijgen, dat je gaat sterven-.'

'Mijn eerste paniekaanval kreeg ik net nadat ik mijn doctoraat had afgerond, in de cinema, waar ik iemand op het scherm zag stikken. Dat was heel -beangstigend, en ik ben heel blij dat ik toen al redelijk wat kennis over het -fenomeen angst had. Zonder die kennis zou ik afgegleden zijn in een paniekstoornis. Het heeft een jaar geduurd voor ik er helemaal overheen was, met dank aan mijn vrouw, die angsten -behandelt. Je moet angsten niet in je eentje proberen op te lossen. Als je last hebt van angstaanvallen, laat je je het best helpen. De meeste mensen zijn er in twee of drie maanden vanaf. Er zijn mensen die hun huis niet meer uit -durven uit angst voor een paniekaanval, terwijl we heel goede therapieën hebben die mensen weer vrijheid kunnen geven.'

Met pillen, bedoelt u? Of met praten?

'Psychotherapie heeft een hoge succesratio bij angststoornissen. Bij specifieke fobieën raakt tot 90 procent van de patiënten ervan af, zonder pillen. Het moeilijkst om te behandelen is de gegeneraliseerde angststoornis, die vaak samen met depressie voorkomt. Dat zijn mensen die buitensporig piekeren, constant, over alles. 40 tot 50 procent van die mensen is geholpen na een traject van psychotherapie, en ongeveer de helft van de rest vaart wel bij pillen. Een deel van de patiënten is nergens mee geholpen. Voor hen zoeken we naar nieuwe, experimentele behandelingen. Voor obsessief--compulsieve stoornis gaat dat met diepe hersenstimulatie, en daar boeken we resultaten, maar we weten nog niet hoe dat precies in zijn werk gaat.'

'Soms hebben mensen baat bij pillen, om weer wat rust te vinden, en dan aan psychotherapie te beginnen. Het grote voordeel van psychotherapie is dat je het dan zelf gedaan hebt. Er is echt iets veranderd, je hebt technieken om een terugval te voorkomen, en het is goed voor je zelfvertrouwen. Ik vertrouw erop dat ik geen paniekaanval meer zal krijgen. En als het toch gebeurt, zal ik me er niet te veel van aantrekken. Het zal onprettig zijn, en ontzettend vermoeiend, maar ik zal weten dat het ook weer weggaat. Dat is onderdeel van de psychotherapie, dat je leert om je ervaringen anders te framen, te herstruc-tureren. Dat je een bedreigende situatie anders leert interpreteren dan je intuïtief doet.'

Zijn er ook manieren om te voorkomen dat mensen angststoornissen ontwikkelen?

'Als je angst en depressie de wereld uit wilt, moet je eerst en vooral de armoede de wereld uit helpen. Geef mensen in armoede een menswaardig basisinkomen. Geen financiële zorgen hebben is voorwaarde nummer 1 om mentaal gezond te blijven. En wie minder angstig is, raakt ook makkelijker uit de armoede. Als je bang en neerslachtig bent, heb je minder het gevoel dat je de wereld aankunt. Je hebt minder cognitieve bandbreedte, waardoor je minder oplossingen ziet die je uit de armoede kunnen trekken. Je kunt niet tegelijkertijd op de korte en de lange termijn denken. Al wie in armoede belandt, gaat op kortere termijn denken.'

'Verder is alles wat goed is voor de fysieke gezondheid ook goed voor de mentale gezondheid: gezonde voeding, beweging, slaap. En het helpt ook als mensen leren herkennen wanneer ze overmatig aan het piekeren zijn. Piekeren is onderliggend aan angst en depressie. Als je leert omgaan met piekergedrag, heb je een goede kans om te voorkomen dat je in het spoor terecht komt dat leidt naar een mentale stoornis. Emoties bespreekbaar maken, leren omgaan met emoties, mindfulness: ik geloof dat het onderwijs daarin een -belangrijke rol kan spelen.'

Als onze hersenen naar het negatieve neigen, hoe kunnen we dan het optimisme cultiveren dat we nodig hebben zonder blind te worden voor de problemen in de wereld?

'Ik pleit voor een combinatie van dankbaarheid en verontwaardiging. Onze samenleving is vrijer en welvarender dan ooit. Het is goed om dankbaar te zijn dat je hier geboren bent. Tegelijk is het nodig om verontwaardigd te zijn over de problemen die opduiken. Dankbaarheid en verontwaardiging zijn twee emoties die je moeilijk op hetzelfde -moment kunt voelen, maar je kunt ze in evenwicht brengen. Je kunt jezelf daarin trainen.'

'De media kunnen daar een rol in spelen door meer positieve verhalen te brengen. Neem nu het bericht van deze week, kort op pagina 8, dat wiegendoed hoe langer hoe minder voorkomt. Dat soort verhalen zouden we meer moeten horen. Zodat we meer algemene kennis over de vooruitgang van de wereld hebben. We vergeten te snel wat goed gaat. Wie staat er nog bij stil dat polio dankzij een vaccin de wereld uit geholpen is?'

'Als dat te abstract is voor je dagelijkse angsten, kun je dat ook op een persoonlijk niveau doen. Count your blessings, bedenk voor je gaat slapen wat er goed ging die dag. Of zoom even uit om te kijken hoe het met de belangrijke dingen in je leven gaat. Of je kinderen, job, relatie, financiële situatie, vriendschappen goed zitten.'

'Ik ben niet gelovig, maar ik denk geregeld aan mijn opa, die voor de maaltijd altijd een dankgebed deed. Dat vind ik heel mooi. Dat je even zegt: wat een geluk dat we hier een tafel vol eten hebben, dat is niet vanzelfsprekend.'

Jebron Info

Wens je Jebron-Info niet meer te ontvangen, geef dan een seintje via mail.

Jebron vzw ; Open Huis voor Vorming en Pastoraat

Nieuw Mailadres : jebbron@jebbron.be

Nieuwe Website www.jebbron.be

Nieuw Postadres: Hogeweg 50, 9320 Erembodegem

Raad van Bestuur: Inge De Bruyn, Paul De Witte, Luc D'Hooghe, Annie Maes, Kristien Renneboog, Erik Van Assche

Liturgieverantwoordelijke Paul De Witte